

DE REFORMATIE

Weekblad tot ontwikkeling van het Gereformeerde leven

Onder redactie van Prof. Dr. F. J. J. Buijendijk, Dr. K. Dijk, Dr. V. Hepp en Dr. B. Wielenga

Medewerkers: Dr. H. A. van Andel, Solo; J. van Andel, 's-Gravenhage; N. Baas, Amsterdam; Prof. Dr. H. Bavinck, Amsterdam; Dr. Henry Beets, Grand Rapids, Mich., N.A.; Dr. Joh. C. Breen, Amsterdam; Prof. Dr. F. W. Groenheide, Amsterdam; Dr. W. G. Harrenstein, Medan; Prof. Dr. T. Hoekstra, Kampen; Dr. G. Keizer, Tiel; Dr. B. A. Knoppers, Almelo; Dr. J. G. Kunst, Arnhem; Dr. H. W. Laman, Assen; Dr. C. Lindeboom, Amsterdam; Prof. Dr. S. O. Los, Voorburg; Dr. F. C. Meijster, Rotterdam; Dr. J. C. de Moor, Amsterdam; Prof. Dr. J. Ridderbos, Kampen; Dr. J. C. Rullmann, Utrecht; Dr. K. Schilder, Gorinchem; J. Schouten, Rotterdam; Dr. W. J. A. Schouten, Kampen; Dr. J. Thijss, Meppel; Dr. H. W. van der Vaart Smit, 's-Graveland; Dr. D. H. Th. Vollenhoven, Oostkapelle; Dr. J. de Vries, Tilburg; Dr. J. D. Wielenga, Anna Jacoba-Polder; Mr. J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Adres der Redactie:
Dr. V. HEPP, Paul Krugerstraat 55, Watergraafsmeer.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes

Abonnement: f1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 (voor Amerika 3 Dollar) per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. Reclames: 75 ct. per regel.

INHOUD: De critiek der ouderen III. — Uit de Schrift: Lofzang in stilheid (Ps. 65: 1). — Kerkelijk leven: Kerkelijk leven en Chr. vrijheid II; Antwoord van Mr. Mondik. — Uit het Politieke en Sociale Leven: Staat en Maatschappij I. — Zending en Evangelisatie: De noodtoestand van den Evangelisatie-arbeid in Duitschland. — Literatuur en Kunst: De moderne roman III. — Onderwijs en Opvoeding: De nood van de rijpere jeugd I. — Uit de Buitenlandsche Kerken: De Reformed op onze Synodes. — Varia: Dmitri Mereschkowski's brief — Perschoon. — Boekbespreking. — Correspondentie. — Kerkenieuws.

DE CRITIEK DER OUDEREN.

III.

Wanneer ik naar de stemmen der ouderen goed geluisterd heb, is een van hun voornaamste en ernstigste bezwaren tegen deze periode van reactie, dat de principiële belijding en beginselvastheid, die hun tijd van bergopwaarts streven kenmerkte, op meer dan een punt is verzwakt. Aan verschillende zijden bespeuren zij verflauwing der grenzen. Naar hun oordeel worden de scherpe kanten veel te veel afgeslepen. Zij klagen over allerlei concessies aan de praktijk, en te innige verbroedering met hen, tegenover wie zij eeuwenlang hun kerkelijken strijd voerden. Zij zien telkens, en ik denk hier b.v. aan het vrouwenkiesrecht en aan de bindende bepalingen in de nieuwe Onderwijswet, dat de oude lijn verlaten en het „heilighoudend beginsel“ van vroeger prijsgegeven wordt, en het doet hun in het bijzonder leed, dat menig jong hart voor de stoere, onvervalschte Calvinistische levensbeschouwing weinig meer gevoelt, en meer tot een vager en z.g.n. milder standpunt overneigt, dan dat het de gereformeerde belijdingen en richting liefheeft.

Is die klacht nu gegrond?

Is er gebrek aan principiële belijding?

Is het waar dat de jongere generatie de oude paden verlaat, en tal van lang-beleden denkbeelden, terwille van gewijzigde toestanden, vaarwel zegt? Op die vragen kan alleen zuiver geantwoord worden, wanneer we ons eerst rekenschap gegeven hebben van wat eigenlijk een beginsel is, want op dit terrein is er niet weinig maakwerk, en wij zijn met de termen „principe en principieel“ wel eens wat al te kwispel en mild geweest. De praktijk der laatste jaren en de evolutie in heel het leven, die dikwerf zeer corrigerend werken, zooals de natuur meermalen als de consciëntie van de leer optreedt, hebben ons doen zien, dat in den rijken schat van beginselen, dien wij bezitten, er ook zijn, die den strengen toets niet kunnen doorstaan, en ten onrechte een plaats onder de lijn-aangevende waarheden verkregen hebben. Nu moeten die „insluipsels“ ons niet al te zeer verwonderen. In een tijd van felle strijd en scherp-geteekend isolement, van dogmatischen opbouw en herleving der oude waarheid, worden de demarcatielijnen wel eens getrokken op punten, waarop zulk een begrenzing niet noodig was, en verwerpt men zoo licht als fundamenteel-verkeerd, wat bij nader en kalmer bezien met de hoofdwaarheid toch niet in strijd is. En van die „schijnbeginselen“ komt men hoe langer hoe meer terug. Tegen die „principiën-machinerij“ wordt steeds sterker verzet aangeteekend, en zulk een reactie kan toch bij de ouderen geenerlei bezwaar ontmoeten. Zij zullen immers gaarne erkennen, dat hun inzicht en formuleeren niet volmaakt toch ten deele was, en daarom zich er over verblijden, wanneer hun arbeid gelouterd wordt van allerlei onzuivere bestanddeelen. Nooit mogen wij blijven vasthouden aan leuzen, die wel de schare opwinden, maar desniettemin leeg en ijdel zijn, en tot geen prijs mag een beginsel gehandhaafd, dat hoe schijnschoon en „principieel“ ook, blijkt niet van het echte karakter te zijn. En hoe meer wij van die waarde-looze namaak kwijtraken, hoe liever het ons moet zijn, en wij zullen onzen God danken, dat Hij telkens stormen zendt, die de atmosfeer zuiveren en de doode takken afrukken.

Hebben de ouderen dan in 't geheel geen reden tot klacht?

Is wat zij „verflauwing der grenzen“ noemen niets anders dan de daadwerkelijke afkeer van alle holle phraseologie, en het offer der surrogaat-principes op het altaar der waarheid en oprechtheid? Helaas neen, want wie den geestelijken toestand eerlijk bekijkt, moet erkennen, dat met den te waardeeren strijd tegen het schijn-beginsel gepaard gaat een verontrustende onvastheid ten opzichte van de „onveranderlijke waarheden“. Menigeen gevoelt zich onzeker en geschokt. Men weet niet meer positief en verzekerd. Men durft zich niet meer belijden uit te spreken. Voor dogmatische formuleering huivert men. Vragen en zoeken acht men meerder bewijs van ernst, dan preciese belijdenis. Aan de praktijk en de eischen van het leven en de nieuwe vormen der maatschappij worden allerlei concessies gedaan, en men heilt meer over tot het algemeene, dat ons aan anderen verbindt, dan dat men oog heeft voor het specifiek-kenmerkende van eigen standpunt.

Hierover is natuurlijk nog veel meer te zeggen. Allerlei quaesties doen zich hier voor.

Vooral het punt van de samenbinding met andersdenkenden, of wil men, aan de synthese naast en tegenover de antithese een onderwerp, waarover alleen tal van artikelen te schrijven zijn, doch ik bepaal mij hier tot het constateeren van feiten. En dan is m.i. niet te ontkennen, dat, al is het spoor der vaderen niet verlaten, en al is evenmin de gereformeerde belijding losgelaten, toch veel van de stoere, onwrikbare beginselvastheid der ouderen is verloren geraakt, en meer dan een grens, die zij tot het uiterste toe zouden verdedigd hebben, thans, en zonder blikken en blozen, overschreden wordt.

Het principiële plan zinkt in.

De rotsvaste overtuiging wijkt, en o zeker, die verslapping en onzekerheid is wel te verklaren. De geweldige crisis der laatste jaren heeft alles aan het wankelen gebracht. De geheele wereld is op haar fundamenten geschokt. Er is niets intact gebleven, ook wij niet, en het zand der wereld woestijn, dat door den ontzaglijken storm der volkerenberoering is opgejaagd, is ook over de oase van Gods Kerk gedwaald en heeft bij menigeen het goud verdonkerd. Maar, al is dit zoo, deze factoren, die de onzekerheid verklaren, mogen we nimmer misbruiken om de wankelmoeidigheid te verdedigen, en geen onzer schuile met zijn twijfelzucht en gebrek aan levensvastheid weg achter de onomstreden dezer critieke tijden.

Ik kom thans tot een tweede verschijnsel.

Van deze principiële vervaging is nog iets anders het gevolg, want de ouderen klagen ook over tekort aan idealisme, dat onze harten doorgloeien en ons leven doortintelen moet. Maar komt dat klagen niet voort uit ouderdoms-ontevredenheid? Er is onder ons toch nog veel geestdrift en offervaardigheid, veel liefde en toewijding, en als ge maar even verzamelen blaast, zijn de phalanxen, op enkele luie Rubeniëten na, binnen korten tijd gevormd. Wat is er, als we de Standaardberichten lezen, een „enthousiasme“ voor het Miljoen-plan, en wat wordt er voor onze Kerken onnoemelijk veel gedaan! En zeker, deze dingen mogen wij niet voorbijzien. Wie klaagt: Man Gods, de dood is in de pot, kent de spijze niet, maar toch... waar is die overgegevenheid en trouw en bezieling en ijver en warmte, die den strijd der ouderen zoo schoon maakte, en waar is dat heilig idealisme, dat hen gedreven heeft om de banier des Evangelies omhoog te heffen?

Kennen wij het nog?

Is het bij ons nog zoo, gelijk het bij de oude garde was, die gedreven en gedrongen werd, neen niet door politieke fortuinjacht, maar door hun warme liefde voor Gods eer, „waaraan in het Staatsbewind op zoo tergende wijze werd te kort

gedaan. Zoals een zoon voor zijn gehoorde moeder zou opkomen, zoo kwamen die getrouwe getuigen op voor de geschonden majesteit van hun God.“ En ach, nu is het vaak zoo geheel anders. „Het stofgoud stuift-zoo licht van de vleugelen af...“ en er valt zoo licht een min heilige aandrifft te sporen. Omdat men meestreed, daarom waant soms meer dan één zijn hand dan nu ook naar teereloon te mogen uitstrekken. Men heeft het jacht op baantjes gedoodverfd; het is erger, het is het ijveren voor zijn God tot het voetgetrappel van de claquo verlagen, om dan, na afloop van het spel, met den bedelnap in de hand, bij het loket aan te kloppen en te vragen om loon.“⁽¹⁾

En er is gevaar dat het idealisme nog meer versterft.

De geldelijke vrijmaking van het onderwijs b.v. is zeer zeker een overwinning, die jaren van strijd behaald hebben, maar de gouden ketenen, die ons straks aan den Staat binden, zijn voor het geestelijk welzijn veel gevaarlijker dan de ijzeren boeien, waarin we in het diensthuis geklonken zaten. En de wijze, waarop de „pacificatie“ haar beslag heeft gekregen, en het „vrijheidsoffer“, dat bij deze nieuwe wet aan de publieke gelijkmaking moest gebracht worden, doen ons zien hoeveel we reeds prijsgaven, en bieden den ouderen voldoende stof om te doeleeren over onze verachtering en te vreezen voor diepere inzinking.

Er is nog een derde verschijnsel, dat onze aandacht vraagt.

Der ouderen gewoen bij de steenlegging van den nieuwen tempel betreft ook den geest van oppervlakkigheid, dien zij bij de jongeren meenen te ontdekken. Alles is volgens hun oordeel vervluchtigd. Het beginsel wortelt niet diep genoeg, en de overtuiging is te slap. Het leven is „verwereldlijkt“, en de waarachtige ernst ontbreekt. De christelijke vrijheid breidt zich steeds wijder uit, en het terrein van het geoorloofde wordt al breder en breder, en deze critiek op onze oppervlakkigheid uit zich wel het scherpst in de klacht over het gebrek aan mystiek. En hierin komen „ouderen“ en „jongeren“ vlak bij elkaar. Beiden zijn het hierover eens, dat wij in onzen tijd van veel drukte en beroering en doen te weinig af dalen naar de diepten van het zieleleven, en de intimiteit van de gemeenschap met God teloor gaat. Er wordt niet genoeg over de waarheden des Heeren gemediteerd, en men leeft te zelden in de binnenkamer des harten, waarin het rumoer der dagelijksche dingen niet doordringt, en alle stemmen verstillen voor de eene stem van de ziel tot God, en van God tot de ziel. Voor de ervaring is, zoo zegt men, te weinig plaats, en een gevolg van dit tekort aan gemeenschapsleven met den Vader in de hemelen is, dat het geestelijk leven vervlakt en vervaagt, en we wel in schijn breed zijn in arbeid en wijd van horizon, maar in werkelijkheid ons schuldig maken aan groote oppervlakkigheid.

Ik zou hieraan nog meerdere klachten kunnen toevoegen.

Ik zou kunnen wijzen op de bezwaren tegen de toenemende wereldgelijkvormigheid en de steeds meerdere offers aan de cultuur. Ik zou nog kunnen stilstaan bij de grieven tegen onkerkelijkheid en gebrek aan dogmatische kennis, maar genoeg; ik hoop met het genoemde te kunnen volstaan, en wil deze opsomming besluiten met een der ouderen zelf te laten spreken.

In zijn afscheidsprek, die hij op 21 April 1919 heeft uitgesproken bij het verlaten van den actievendienst in de Kerk van Utrecht, zegt Dr. Klaarhamer:

„Ach, de rijke, schoone, blijde dagen der reformatie liggen pas ruim 30 jaren achter ons, en waar is onze vrede en blijdschap, waar de over-

⁽¹⁾ Kuyper, Uit het diensthuis uitgeleid, p. 24.